

VAŽNO JE BITI RUSIJA

Lučo KARAČOLO
(Lucio Caracciolo)

P OBEDNIKA U DUELU SAD - KINA ODREDIĆE RUSIJA.

Da li će i ovaj vek proteći u znaku Amerikanaca ili će on biti obeležen usponom najmnogoljudnije nacije na svetu u najvećoj meri zavisi od sudbine Ruske Federacije. Najveći naslednik Sovjetskog Saveza, u svojim beskrajnim prostranstvima obiluje prirodnim bogatstvima, ali se ne smeju smetnuti s uma ni pretnje koje mogu da promene tok istorije.

Bogatstvo se pre svega odnosi na energiju. Rusija je najveći izvoznik gasa, dok je, po količinama izvezeno nafte, na drugom mestu u svetu. Amerikanci, a naročito Kinezi, zainteresovani su za eksport ruske energije pre svega zato što je u vreme veoma nestabilne geopolitičke situacije uvek dobro imati raznovrsne izvore snabdevanja. Pobednik u neobjavljenom ratu za kontrolu velikih ruskih kompanija i plasmana goriva svakako će, na globalnom nivou, poremetiti postojeću hijerarhiju u međunarodnoj zajednici.

Što se tiče pretnji, one su „atomskog“ tipa. Po svemu sudeći period hladnog rata je završen. Pa ipak, i američki i ruski nuklearni arsenal i dalje su u pripravnosti, pa su i jedni i drugi u svakom trenutku spremni za eventualni međusobni napad. Rusija je jedina zemlja na svetu koja je u stanju da izvede nuklearni napad na Sjedinjene Američke Države. Moskva još uvek ima 18.000 nuklearnih glava i 631 interkontinentalnu balističku raketu. U toku je izrada nove generacije super raketa koje bi bile u stanju da probiju sve moguće američke „zvezdane štitove“. No posebna opasnost leži u činjenici da je iz ruskih izvora, zahvaljujući slabijoj kontroli, fisioni materijal dospelo u ruke terorističkih grupa i država koje pokušavaju da razviju nuklearni program.

Najveći paradoks je svakako to što bi Ruska Federacija imala presudnu ulogu čak i u slučaju svog nestanka. Energetski resursi i pretnje nuklearnim naoružanjem ne zavise od postojanja Države. Štaviše, nestanak Rusije kao međunarodnog subjekta učinio bi borbu za gas i naftu još surovijom, a samim tim povećala bi se i opasnost da oružje za masovno uništavanje završi u pogrešnim rukama. To bi bio nebeski dar za teroriste koji su, prema saznanjima Igora Ivanova, sekretara ruskog Veća bezbednosti, već sada u stanju da se dopkaju skladišta sa hemijskim naoružanjem ili da sklope „radiološki prljavu

bombu“ koja bi mogla da izazove stravično razaranje i poseje paniku u nekom velikom gradu¹.

Raspad Ruske Federacije nije samo puka teorija. Do pre nekoliko godina i sami ruski funkcioneri priznavali su da tako nešto može da se desi. „Danas se naša zemlja suočava sa ozbiljnom opasnošću da se raspadne“, izjavio je Jevgenij Primakov prilikom stupanja na dužnost predsednika vlade, 14. septembra 1998.godine². Vladimir Putin je, od trenutka kada je preuzeo vlast u svoje ruke, januara 2000, očuvanju Ruske Federacije dao apsolutni primat. Primum vivere, budući da Rusija najverovatnije više neće biti velika sila. No ne pada joj napamet da se odrekne glavne uloge u ponovnom uspostavljanju ravnoteže globalnih sila, s obzirom na to da je taj balans ozbiljno poremećen nestankom SSSR-a.

Drugim rečima Putin želi da u američko-kineskoj utakmici Rusija ima presudnu ulogu, i to kao subjekat, a ne kao objekat. Namera mu je da ona bude moćan faktor, sposoban da zaštiti vlastite interese, a ne nekakva beskrajna Balkanija u raspadu. Glavni cilj Putinove spoljne i unutrašnje politike jeste očuvanje Države. Da bi u tome uspeo on mora da ponovo izgradi njenu kičmu, – „vertikalnu moć“, koju su najpre uzdrmali Gorbačovljevi rizični potezi, a potom i Jeljcinova ciklotimija.

Putin je, da bi ostvario cilj, spreman da žrtvuje sve, pa čak i smešnu imitaciju zapadnog liberalno-demokratskog modela, koja je, tokom devedesetih godina XX veka, Rusiju gotovo oterala u anarhiju. Kremlj smatra da je ruska teritorija suviše velika i heterogena da bi zemljom moglo da se upravlja po načelima Vestminstera. Očuvanje preostale teritorije isključuje bilo kakav mehanizam baziran na balansiranju između različitih centara moći i smenjivanju legalno izabranih vlada. Ili demokratija, ili teritorijalni integritet. To je svakako suštinsko pitanje, koje nikako ne isključuje opštenarodnu podršku, već se ona, premda vešto izmodulirana, nameće kao neophodan faktor. No istinska moć nalazi se u Putinovim rukama.

Predsednik je, na samom početku svoje karijere, to jasno i glasno rekao svima koji su hteli da ga saslušaju. U „ličnom portretu“ nastalom u razgovoru sa tri ruska novinara, samo nekoliko dana po dolasku u Kremlj, Putin ukazuje na neophodnost da predsednik dobije veću moć. A kada su ga novinari zamolili da objasni šta zapravo pod tim podrazumeva on im je kroz smeh odgovorio da je inspirisan Napoleonom Bonapartom. Potom je to potkrepio sledećim tvrdnjama. Najpre: „U Rusiji je državna moć oduvek bila centralizovana.

¹ Up. I. IWANOW, „Russland und die europäische Sicherheit“, *Neue Zürcher Zeitung*, 11/11/2004, str. 7

² Jevgenij Primakov u intervjuu listu Rosijskaja Gazeta 15/9/1998, cit. u uvodniku „San-gue e Terra“, *Limes*, „La Russia a pezzi“, br. 4/1998, str.7

To svojstvo gotovo da je upisano u genetski kod zemlje, a urođeno je i tradiciji i mentalitetu naroda.“ Potom sledi: „Rusiji je neophodna jaka državna moć“. Na kraju: „Rusija nikada neće postati drugo izdanje Sjedinjenih Američkih Država ili Velike Britanije.“ Putin je potom najavio i zaokret kada je reč o načelnicima okruga – više ih neće birati narod nego Kremlj: „U stanju smo da razvijemo sistem koji će ih čvrsto povezati sa centralnim rukovodstvom“³.

Nije sigurno da li će bivši špijun KGB-a uspeti da ostvari istorijski zadatak koji je samom sebi postavio. No svako mora da mu prizna izvesnu doslednost i veliku dozu hrabrosti, budući da će u slučaju neuspeha on biti prvi koji će platiti ceh: u slučajevima poistovećivanja vladavine sa jednom osobom potraga za žrtvenim jarcem je veoma laka.

2. Da bi uspeo ruskog gorostasa da pridigne na noge, Putin mora da ga izleči od barem pet međusobno povezanih degenerativnih bolesti: opadanja broja stanovnika; energetske monokulture – nafta i njeni derivati gotovo da se mogu nazvati drogom od koje zavisi gotovo cela privreda; prožimanja korupcije i različitih mafija; oduzimanja legitimnosti politici i njenim ustanovama, što se za sada ne odnosi Kremlj; geopolitičke nestabilnosti kako na spoljnom tako i na unutrašnjem planu. To su pet aspekata jednog te istog strukturalnog problema: ruska država ne kontroliše ogromne delove svoje teritorije. Ako ne uspe da stavi pod kontrolu barem neke strateški važne položaje, šanse za izlečenje gotovo da su ravne nuli.

Proučimo svaki od ovih aspekata i ukažimo na eventualnu terapiju.

A) Iz godine u godinu, počevši od 1999, broj Rusa smanjuje se za 900.000. Prema popisu stanovništva iz 2002. godine u Rusiji je živelo 145.181.900 stanovnika (od kojih 81,5% Rusa), a danas se procenjuje da ih ima nešto više od 143 miliona. Prosečna dužina života u Rusiji, za 2003. godinu, iznosila je 64,9 godina (72 za žene a 58,6 za muškarce) što je daleko ispod proseka iz 1987, iz vremena Sovjetskog Saveza, kada je životni vek u proseku trajao 70,1 godinu. Stoga je Putinovo upozorenje iz 2000. godine više nego opravdano: „Ako se aktuelni trend nastavi, opstanak nacije je u opasnosti“⁴. No situacija je i dalje nepromenjena.

Veoma važnu ulogu u ovom trendu odigrao je alkohol, jer je svaki treći smrtni slučaj posledica konzumiranja alkohola, naročito kada je reč o muškarcima. Votka i njeni podmukli surogati ubijaju ljude i razdvajaju porodice. Žene najčešće traže razvod zbog muževljeve ljubavi prema flaši. Veoma su retki bra-

³ Up. V.PUTIN, *Memorie d'oltrecortina*, Roma 2001, Carocci. Navodi su redom preuzeti sa strana 159,184,178,210,208 i 175.

⁴ Up. članak V.Pervedenceva objavljen u ovom broju.

kovi u kojima ima više od jednog deteta. Svi ovi faktori uticali su na pesimističke procene, doduše prilično linearne, da će Rusija u sledećih 50 godina izgubiti 50 miliona stanovnika⁵.

Depopulacija je više nego očita u slabo naseljenim oblastima Sibira, a njen efekat najprimetniji je po selima: prema popisu iz 2002. godine, od 155.000 sela 13.000 je napušteno dok u 35.000 živi manje od deset ljudi. I dok broj stanovnika u Moskvi raste (+16,7% od 1989. do 2002. godine) broj stanovnika u Sankt Peterburgu opada (-6,4%). Porast broja stanovnika u kavkaskim oblastima, sklonim separatizmu, ima veliki geopolitički značaj zbog jačanja islamskog faktora (karta u boji 1). Migracije iz zemalja bivšeg SSSR-a delimično su kompenzovale demografski pad i podstakle povezivanje Rusije sa svojim nekadašnjim granicama (karta u boji 2). U periodu od 1989. do 2002. godine u Rusiju se, iz bivših sovjetskih republika, doselilo 6 miliona Rusa. Preostalo je još 19 miliona Rusa koji žive u zemljama bivšeg SSSR-a (Rusi ih nazivaju „krasnie nogi“ – „crvena stopala“) (karta u boji 3). Ruska dijaspora kao i svi oni koji govore ruskim jezikom u nekim zemljama (pre svega baltičkim) proglašeni su za petu kolonu Moskve, pa je i tretman prema njima adekvatan.

B) Legendarna korumpiranost ruske birokratije sjajno je opisana u delima slavni pisaca. Kultura bezakonja, odnosno samovolje, ostavlja plodan teren za cvetanje organizovanog kriminala koji, kao što priznaje i sam Putin, „kontroliše značajan deo domaće privrede“⁶. Prema podacima ruske obaveštajne službe 40% bogatstva i 70-80% poslova nalazi se u rukama 100.000 mafijaša, podeljenih u 8.000 grupa, organizovanih u pedesetak „brigada“, sa ispostavama po celoj teritoriji Rusije, ali i sa važnim ograncima u inostranstvu (dovoljno je pomenuti kiparski offshore koji je poslužio kao pribežište ne samo ruskim mafijašima već i nekim drugim). Glavne aktivnosti svakako su: trgovina naoružanjem, drogom i ljudima, pranje novca, ali uz njih često paralelno ide i trgovina naftom i metanom. No, s obzirom da i sama državna administracija učestvuje u raspodeli, nije lako razlikovati lopove od žandarma.

Osim takozvane klasične ruske mafije čiji je najpoznatiji eksponent moskovska brigada Solncevo, u Jeljcinovo doba nastali su i tzv. „državni“ karteli. Visoki funkcioneri i oficiri obaveštajnih službi nisu propuštali priliku da prisvoje imovinu propale države. U očima većine ruskog stanovništva između sledećih reči postoji sinonimija: mafijaš = oligarh = demokratski i prozapadno orijentisani reformator (neki ovom spisku dodaju još jednu imenicu – Jevrejin – što u nekim krugovima ne zvuči neutralno). Svako može da nasluti kakav uticaj to može da ima na legitimizaciju demokratije u Rusiji.

⁵ D.GRAMMATICAS, „Life ebbs away from Russian villages“,BBC, 5/11/2004

⁶ Up. „Putin attacks crime-ridden Russia“, BBC News, 11/2/2002,

<http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/1813825.stm>

Poseban značaj imaju tzv. „nacionalne“ mafije, pre svega čečenska, čuvena po svojoj svireposti. Možda najveću opasnost predstavlja proboj kineskih trijada do Vladivostoka i centralnih i istočnih delova Sibira. Ilegalne banke kineske mafije investirale su novac u hotele, restorane, kockarnice i barove na teritoriji Primorja. „Žuta invazija“ koja toliko brine Ruse postaje veoma ozbiljna pretnja.

C) Spektakularno povećanje stope bruto nacionalnog dohotka – 2003. je iznosilo 7.3% (rekord među članovima G8), kao i predviđena stopa rasta za ovu godinu od 6,5%, najvećim delom vezani su za porast izvoza energije. Povećanje proizvodnje nafte (proizvodnja je dostigla rekordnih 9 miliona barela dnevno) i nagli porast cena sirove nafte jasno pokazuju koliko ruska privreda zavisi od energetskog sektora, koji u bruto nacionalnom dohotku učestvuje sa 25%, premda je u njemu zaposleno svega 1% stanovništva. Ta strukturalna ranjivost može da dovede do katastrofalnih posledica ako cena nafte počne vrtoglavo da pada, a naročito ako ruski proizvodni program ne pronađe solidnu alternativu projektu izvoza goriva.

U međuvremenu možemo da konstatujemo da se odnos snaga između vojno-industrijskog kompleksa (Vpk), koji je u doba Sovjetskog Saveza bio od neprocenjive vrednosti, i kompanija u sektoru energije i goriva (Tek), u potpunosti promenio u korist Tek-a. U teoriji to bi trebalo da znači pobedu privatnog nad državnim. No takvu tvrdnju treba prihvatiti sa izvesnom rezervom budući da ruska „privatizacija“ poprima oblik nekakve „autoprivatizacije“ po meri vladajućih političko-ekonomskih grupacija.

Logika energetske monokulture zasniva se na porastu proizvodnih kapaciteta kao i na ogromnim prirodnim resursima, naročito kada je reč o gasu (1.680 triliona kubnih stopa). No presudnu ulogu će u budućnosti odigrati eksploatacija. Kada je reč o gasu, Rusija ima tolike rezerve da veoma dugo može da bude vodeći svetski izvoznik gasa. Pa ipak, investicije u postrojenja i gasovode poprimaju takve dimenzije da se maksimalna iskorišćenost može dostići samo ako se transportuje i gas drugih proizvođača. No kada je reč o nafti, ruska proizvodnja koja je sebi postavila za cilj da do 2010. godine dostigne nivo od 10 miliona barela dnevno, neće moći dugo da održi taj ritam. Stoga će prodaja i transport tuđe sirove nafte postati neophodni, a naročito kada je reč o nafti koja potiče iz bivših sovjetskih republika u Kaspijskoj oblasti (zahvaljujući investiciji zapadnih kompanija). Kremlj žarko želi da nafta koja potiče iz nekadašnjih pograničnih oblasti krene u prodaju sa ruske teritorije. U tom slučaju veličina teritorije predstavljala bi prednost jer je Rusija u direktnom dodiru sa gotovo svim potencijalnim korisnicima, od Evrope do Kine, od Japana do SAD.

Kada je Putin stupio na vlast, energetski sektor nalazio se u rukama moćnika bliskih Jeljcinovoj „porodici“. Oni su se rukovodili isključivo logikom tr-

žišta i nimalo nisu marili za nacionalne, odnosno ruske interese. U nekim slučajevima morali su da se povežu sa velikim američkim i britanskim naftnim kompanijama, a zna se da te kompanije, radi očuvanja svojih interesa u eksploataciji goriva, uvek gledaju da stvore jako uporište među vladajućim strukturama i nastoje da se njihovi interesi ne kose sa nacionalnim interesima. Dakle, može se izvesti zaključak da interesi velikih energetske kompanija nisu doveli do stvaranja nacionalne strategije.

Rušenje velikog naftnog giganta, kompanije Jukos, ostvareno političko-pravnim metodama, jasno ilustruje Putinov pokušaj da obnovi nacionalnu strategiju u oblasti energije koja bi Rusiji, na lestvici zemalja koje trguju naftom u evroazijskom regionu, donela apsolutni primat. Takav ambiciozan plan zasni-va se na postavljanju Putinovih odanih sledbenika na čelo velikih energetske kompanija. Njihov glavni zadatak sastoji se u tome da privuku investitore sa Zapada, kako bi se proširili proizvodni kapaciteti i iskoristili postojeći resursi u istočnom Sibiru i Arktičkom okeanu.

Istovremeno, obračun sa imperijom Mihaila Hodorkovskog, jasno ukazuje da je Kremlj odlučio da unese malo reda u poreski aparat. Čeprkajući po računima Jukosa, ruski inspektori „otkrili su“ lukavu prevaru planiranu u regijama sa poreskim olakšicama (poput Evenkijskog autonomnog okruga ili republike Kalmikije). Prevara se sastojala u oslobodanju od poreza na osnovu investicija velikih energetske kompanija koje jesu postojale na papiru, ali ne i u stvarnosti⁷. Još je zanimljiviji slučaj neke vrste internih offshore centara, odnosno bivših sovjetskih atomskih gradova. Ti centri bili su tajni i nedostupni i u njima se proizvodio fisioni plutonijum, dok su se neki bavili projektovanjem i sklapanjem nuklearnih bojevih glava. Jedna od strategija koju je Moskva primenila kako bi izbegla tzv. odliv mozgova (i plutonijuma) sastojala se u tome da naftne kompanije dovede u atomske gradove, time što bi im ponudila velike poreske olakšice. Tako su u Arzamasu 16, prvom ruskom atomskom gradu nastalom 1946. godine na mestu slavnog Sarovskog manastira, posle propasti SSSR-a ostali samo oni naučnici koji su se preorijentisali na istraživanja za naftne i gasne kompanije. Atomski gradovi su dakle, u najboljem slučaju, danas postali centri u rukama energetske kolosa.

D) Poresko pitanje vezuje se za nedavne političko-institucionalne reforme koje je sproveo Kremlj, kao i za borbu protiv korupcije. Primarni cilj svakako jeste da se nad celom teritorijom sprovede stroga državna kontrola.

Tragedija u Beslanu naterala je Putina da skrene sa pravca. Rusija je u ratu, izjavio je predsednik 4. septembra: „Mnogi pokušavaju da nas liše jednog lepog „parčeta ukusne torte“. A drugi im u tome pomažu jer smatraju da Ru-

⁷ Up. WORLD TRADE EXECUTIVES, „Political and business intelligence for investors in the FSU, 1/11/2004, <http://www.wtexec.com/RPIStateOffensive.html>

sija – budući da je jedna od najvećih nuklearnih sila na svetu – i dalje predstavlja veliku pretnju. A ta pretnja mora da bude uklonjena⁸. Nešto kasnije, zamenik šefa administracije predsednika Rusije, Vladislav Surkov, objasnio je šta je Putin zapravo hteo da kaže tim rečima. „Moćnici u Americi, Evropi i na Istoku obrušavaju se na Rusiju. Reč je o međunarodnoj zaveri koja ima za cilj da uništi ono što je preostalo od evroazijske sile. A terorizam je samo jedan od instrumenata za ostvarenje tog plana“. Kao i u svakoj pravoj zaveri postoji i „peta kolona“, desničarski i levičarski ekstremisti koji šuruju sa neprijateljem. Surkov upotrebljava veoma veštu metaforu kada kaže „da limunovi (odnosi se na sledbenike nacional-boljševičke stranke Edvarda Limonova) i jabuke (reč je o prozapadno orijentisanom pokretu Jabloko Grigorija Javlinskog) rastu na istoj grani“. Dakle, „neprijatelj je pred vratima, a linija fronta prolazi kroz svaki grad, svaku ulicu, svaku kuću“⁹.

Ova ažurirana verzija teorije zavere koja je ruskim i sovjetskim vlastima uvek omogućavala da se lakše obračunaju sa unutrašnjim neprijateljem, u stvari ima nameru da obnovi „vertikalnu moć“. Stoga je potpuno jasan predsednikov predlog za reformisanje izbornog sistema koji bi trebalo da postane potpuno proporcionalan, sa predviđenim cenzusom od 7%. To bi sigurno dovelo do veoma čudnog dvostranačkog sistema. Osim Jedinствене Rusije, aktuelne partije predsednika Putina koja ima većinu u Dumi, stvorila bi se još jedna partija koja bi takođe bila vezana za Kremlj, a koju bi sačinjavali ostaci Komunističke partije, Rodina, otadžbinska stranka Dimitrija Rogozina, kao i sledbenici živopisnog nacionalističkog vođe Vladimira Žirinovskog.

Time bi se definisali odnosi snaga po pitanju centralne vlasti, pa bi sa moglo pristupiti uređenju periferije. „Vertikalna moć“ bi u tim oblastima značila povezivanje svake karike u lancu sa Kremljom. Putin je već načinio prvi korak ka tome imenovanjem specijalnih predsedničkih izaslanika (tzv. general-gubernatora), naravno svojih vernih sledbenika, u sedam federalnih okruga. Drugi korak ogledaće se u novini da će gubernatore birati sam predsednik, dok treći, još uvek in pectore, predviđa isti kriterijum i za gradonačelnike gradova u gubernijama, kako oni ne bi pomislili da su važniji od gubernatora zbog činjenice da su izabrani neposredno na lokalnim izborima.

Na Zapadu, mnogo više nego u samoj Rusiji, mogu se čuti glasovi onih koji takav proces nazivaju „samovoljnom involucijom“. Zbignjev Bžežinski uporedio je Putina sa Musolinijem. Ne treba da čudi da Kremlj naziva fašističkim onaj političar koji se zdušno zalaže za raspad Ruske Federacije, jer ga samou-

⁸ V.Putin, govor u Kremlju od 4.septembra 2004, u *President of Russia, Official Web Portal*, http://president.kremlin.ru/eng/text/speeches/2004/09/041958_76332.html

⁹ Up. CH.GURIN, „The Kremlin Details in Enemies List“, *The Jameson Foundation*, 1/10/2004; M.GLIKIN, „Neprijatelj pred vratima“, *Nezavisnaja Gazeta*, 4/10/2004

bistvo Sovjetskog Saveza nije u potpunosti zadovoljilo. Svakako da su njegova borba za liberalno-demokratsku Rusiju i uverenje da ona mora da se raspadne savršeno „koherentni“. Istorija nas uči da je Rusko carstvo opstalo zahvaljujući „ruskom sistemu“, specifičnom modelu vladavine (koji se uopšte ne pominje u udžbenicima iz politikologije). Taj sistem je, prema rečima Lilije Ševcove, analitičara Karnegijeve zadužbine za međunarodni mir, baziran na mešavini „paternalizma, dominacije državnog nad individualnim, izolacije od spoljnog sveta i ambicije da se bude velika sila.“ A iznad svega nalazi se moćni vođa koji je iznad svakog zakona. Drugim rečima, on predstavlja „ovaploćenje zakona“¹⁰.

Ne treba računati na to da će Putinove reforme naići na žestoki otpor u ruskom javnom mjenju, budući da je ta kategorija prilično apstraktna, što ne treba da čudi ako se zna da Kremlj kontroliše gotovo sve medije. Procenat Putinove popularnosti među stanovništvom se od 2000. godine do danas nije ni malo promenio i iznosi negde oko 70%. Kao što primećuje Juri Džibladze, direktor Centra za razvoj demokratije i ljudskih prava, većina Rusa smatra građanske slobode „apstraktnim pojmovima koji nemaju nikakve veze sa svakodnevnim životom“, te su stoga spremni da ih žrtvuju¹¹.

E) Za stabilnost Rusije presudnu ulogu imaju granice, nepregledni kontinuum od preko 70.000 kilometara od Velikog severa (karta u boji 4) do Crnog mora, od azijskih stepa do Japanskog mora. U oblastima gde su ruske granice prilično nestabilne provokacije i odgovarajući odgovor na njih gotovo da su svakodnevna pojava, kako van granica Rusije tako i na samoj njenoj teritoriji. U svakom slučaju te akcije, bilo da je reč o istovremenim ili sukcesivnim, predstavljaju veliku opasnost za opstanak Ruske Federacije (preko 17 miliona kvadratnih kilometara). No osim problema etničkog, ekonomskog ili socijalnog porekla ne treba smetnuti s uma ni to da je saobraćajna infrastruktura u Rusiji nedovoljno razvijena, a transportna sredstva zastarela. Pa ipak, činjenica da se Rusija graniči sa mnogim zemljama može da postane pozitivna pod uslovom da se pronađe način da se interesi dotičnih zemalja poklope sa ruskim. Hajde da sada proučimo šest makro-područja od neprocenjivog geopolitičkog značaja. (karta u boji 5).

Zapadna arktička granica. Ovo područje ima značajnu stratešku važnost. U vreme hladnog rata linija Svalbard-Kirkenes (severoistočna Norveška) predstavljala je severni nastavak gvozdene zavese. U toj oblasti stalno su bile prisutne kako američke, tako i sovjetske podmornice. To područje strogo se nadzire i dan-danas, ali se odnos snaga, kada je reč o avio-mornarici, drastično promenio u korist SAD i njenih saveznika.

¹⁰ L.SHEVTSOVA, *Puttin's Russia*, Washington 2003, Carnegie Endowment for International Peace, str.16

Bilo kako bilo ta oblast donosi mnogo više koristi nego što predstavlja potencijalnu opasnost. Barenovo i Karsko more zapljuskuju prilično stabilan deo ruske teritorije, koji je zahvaljujući klimatskim promenama postao važan offshore centar za preradu sibirске nafte i njen transport ka zapadnom tržištu. Terminal u Murmansku svakako će postati najvažniji centar za izvoz sirove nafte iz basena Timan-Pečora, kao i nafte koja potiče iz zapadnog Sibira, naročito kada je reč o izvozu u SAD.

Baltik. *Ako se iz prethodne zone spustimo jugozapadno doći ćemo u mnogo problematičniju oblast, a to je Baltik. Putin ima žarku želju da svoj rodni Sankt Peterburg pretvori u „ogledalo države“. Ali u toj istoj oblasti nalazi se nekoliko rusofobičnih država poput Estonije, Letonije, Litvanije i Poljske, a ne treba zaboraviti ni na Švedsku koja formalno jeste neutralna, ali je geostrateški antiruska. Zbog toga je projekat baltičkog gasovoda, kojim bi se iz luke Viborg kod Sankt Peterburga metan prenosio u Nemačku i ostale delove Evrope, planiran tako da u najvećoj meri ide ispod mora, kako ne bi došlo do problema u tranzitu kroz neprijateljske zemlje. Taj gasovod imaće veoma važnu geopolitičku ulogu budući da simbolizuje ukrštanje ruskih i evropskih interesa: „Nije daleko dan kada će britanska i norveška izvorišta gasa presušiti. Posle toga mi ćemo biti jedini izvoznik gasa u Evropi“, objašnjava Putin¹².*

Ali pozitivne namere Rusije, kao i nekih drugih evropskih zemalja na čelu sa Nemačkom, mogle bi da budu poljuljane ukoliko dođe do tenzija u bivšoj ruskoj enklavi Kaljiningrad (Kenigsberg) koju Litvanci i Poljaci žele da izoluju od matične zemlje. A postoje i oni koji sanjaju „četvrtu baltičku republiku“. Za Putina borba za ruska prava u Kaljiningradu nije vezana samo za nacionalni interes, već istovremeno treba da donese mir i u „njegovoj kući“, budući da je Putinova supruga rođena u toj oblasti.

Ukrajina. *Što se tiče centralno-istočne Evrope, spoljni pritisak koncentrisao se na Ukrajinu. Neprijatelji Moskve žele da Kijev u potpunosti približe Zapadu jer smatraju da je to garancija da Rusija više nikada ne bi mogla da prođe do srca Evrope. Kad je reč o desnoj obali Dnjestra, moldavskoj teritoriji pod kontrolom ruske mafije, treba istaći da su sukobi oko te oblasti samo deo borbe za Ukrajinu. Ta teritorija Moskvi služi za pojačanje pritiska na Kijev, kao i za povezivanje sa prorusski orijetisanim jugoistočnim područjem Ukrajine.*

Crno more-Kavkaz-Kaspijska oblast. *U ovoj oblasti američki pritisak, u vidu NATO snaga, usmeren je na sistem Crno more-Kavkaz-Kaspijska oblast. U Crnom moru ukrštaju se geostrateški i energetske ciljevi. Prvi se tiču Sočija,*

¹² »President Putin: Baltic Pipeline is Answer to Europe's Energy Shortage«, *Rosbalt*, 30/6/2003

poslednjeg ruskog isturenog položaja u zoni „toplih mora“, dok se drugi pre svega odnose na ruski deo Crnog mora, kao i na gasovode i naftovode pod kontrolom Moskve.

Spoljni pritisak Zapada na sistem Kavkaz-Kaspijska oblast doneo je povoljne rezultate ostvarenjem indirektno kontrole nad Gruzijom. Predsednik Sakašvili, proamerički nastrojen i toliko okrenut Vašingtonu da predstavlja trn u oku čak i samoj Bušovoj administraciji, kojoj bi više odgovarao neko malo manje upadljiv, želi da jednom za svagda svoju podeljenu i iznurenu zemlju iščupa iz zagrljaja Kremlja. U međuvremenu su u Krcanisiju kraj Tbilisija Amerikanci postavili jednu svoju bazu.

Moskva se plaši da bi američki pritisak u Zakavkazju mogao da podstakne da se i tu, kao i na Kavkazu, probude secesionistički pokreti koji bi se potom proširili na sever, prema onim oblastima Ruske Federacije u kojima je procenat stanovništva muslimanskog porekla veoma veliki. Sam Putin u svojoj autobiografskoj knjizi iz 2000. godine kaže da Rusija nikada neće dopustiti nezavisnost Čečenije jer bi to dovelo do domino efekta u drugim oblastima. Drugim rečima, borci za islam u Čečeniji „odmah bi poželeli da pridodaju svojoj državi i teritoriju Dagestana i to bi bio početak kraja. Sve države Kavkaza pale bi jedna za drugom: Dagestan, Ingušetija, a onda bi došlo do prebacivanja fronta na na gornji tok reke Volge, odnosno do Baškortostana (Baškirije) i Tatarstana, tako da bi ubrzo došlo do udara na centralne delove zemlje“¹³.

Ako pak situaciju posmatramo iz drugog ugla, cela kaspijska oblast, kao i zapadni Kazahstan, mogli bi Moskvi da omoguće da napravi integrisani sistem za razmenu energije što bi dovelo do otvaranja raznih pravaca za izvoz, zapadnog prema Crnom moru, južnog ka Omanskom zalivu i Arapskom moru, severnog ka kontinentalnim delovima ruske mreže.

Sibir. Na prostorima Sibira prisutan je kineski pritisak prouzrokovan neskladom na ekonomskom, a naročito na demografskom nivou, između severnih provincija Kine i južnih provincija Sibira: sto miliona Kineza naspram sedam miliona Rusa u paničnom strahu od „žute invazije“. Činjenica je da je reč o prilično negostoljubivoj teritoriji krcatoj prirodnim bogatsvima (rude, drvo, energija). Pravac kineskog prodiranja na zapadu dodiruje osu Novosibirsk-Krasnojarsk-Irkutsk. Centralni delovi graniče se sa Mongolijom koja je pod kineskim uticajem. Na istoku migraciona kretanja iz Mandžurije usmerena su ka Vladivostoku i teritoriji Primorja.

Demografija i geopolitika od presudnog su značaja kada je reč o projektu izgradnje naftovoda koji će kretati iz Sibira ka Kini i/ili Japanu. Peking je sibirski nafta preko potrebna, ali su za sada propali svi pokušaji Kineza da ube-

de Putina da dâ prednost izgradnji naftovoda od Angarska do Daćinga u severoistočnoj Kini, u odnosu na izgradnju naftovoda u pravcu ruske luke Nahodka na Japanskom moru, za koju je zainteresovan Tokio (vidi mapu). Ruski predsednik bio je veoma iskren prema svom kineskom kolegi: „Pre svega moramo da se posvetimo nacionalnim interesima, odnosno razvoju ruskih teritorija na Dalekom istoku.“¹⁴ Uprkos sporu oko Kurilskih ostva izgleda da Moskva ima

nameru da prepusti prednost energetskim odnosima sa Japanom, kako bi zajedno uspeali da stvore protivtežu kineskom pritisku u severoistočnoj Aziji.

Bering. Postoji i gotovo zaboravljena granica između Rusije i Amerike. Trideset sedam kilometara mora u Beringovom moreuzu razdvaja Autonomni Čučkijski okrug (737.700 km² 53.600 stanovnika) od američke države Aljaska (1.530.700 km² sa oko 650.000 stanovnika). Ova oblast oduvek je obilovala posmatračkim vojnim bazama, ali je nedavno značaj tih teritorija još više porastao budući da su otkriveni izvori nafte i gasa spremnih za eksploataciju. Ako bi se zaista ostvario projekat izgradnje rusko-američke železnice od Jakutsk (Sibir) do Ferbanksa (Aljaska) kroz podmorski tunel, onda bi ova granica postala simbol stvarne povezanosti između nekadašnjih najvećih neprijatelja.

3. Teorija zavere protiv Rusije koju spominju Putin i Surkov namerno se propagira jer ima odličan efekat na lokalno stanovništvo. Ali i na Zapadu ima onih koji misle da hladni rat nije završen. Neki američki elitistički krugovi smatraju da je površina ruske teritorije i dalje prevelika i da stoga bivšoj imperiji Zla treba oduzeti poneko „ukusno parče torte“ kako bi se osigurao primat Sjedinjenih Američkih Država i ojačale njihove pozicije u odnosu na Kinu. Na energetskom planu Vašington smatra da je idealna Rusija samo ona koja se oslanja isključivo na vlastite izvore. Zemlja krhke geopolitičke stabilnosti u koju bi se moglo investirati kao što se učinilo u Kazahstanu, naravno pod uslovom da Rusi nastave da eksploatišu naftu sadašnjim tempom kako bi se omogućila stabilnost cena.

No logično je da Vašingtonu (pre svega zbog sopstvene bezbednosti) ne odgovara raspad Rusije kada je reč o naoružanju i nuklearnom materijalu. U

¹⁴ R. Mc GREGOR. »Putin treads carefully on China's energy demands«, FT.com, 3/11/2004, <http://www.ft.com/cms/s/685d8fbc-1d9b-11d9-abbf-00000e2511c8.html>

tako poroznom sistemu kao što je ruski i najmanja pukotina mogla bi da izazove totalni kolaps. Ne sme se ni zamisliti kakve bi bile posledice tog raspada kada je reč o oružju za masovno uništenje, koje Moskva kako-tako drži pod svojom kontrolom, a naročito kada je reč o ratu protiv islamskih terorista. Njihov cilj je savršeno jasan, namera im je da preko svojih razgranatih mreža destabilizuju pojedine delove Rusije i pretvore ih u svoja uporišta ne bi li se nekako dokopali nuklearnog naoružanja.

Vašingtonu dakle odgovara slabašna Rusija kako bi sprovodio sopstvene energetske interese i obeshrabrio ruske ambicije da ponovo postane značajna svetska sila, ali želi da ona bude dovoljno stabilna da bi sprečila prodor boraca za džihad u središte Evroazije i mogućnost da se teroristi dokopaju nekonvencionalnog naoružanja. Začarani krug. Stoga ne treba da nas čudi što američka politika prema Rusiji, u pokušaju da nekako zadovolji dijametralno suprotne potrebe, balansira između ova dva pola. Možda će Buš 2 uspeti da usmeri američke centre moći ka unitarnoj viziji barem kada je reč o Rusiji, a naročito sada kada je državni sekretar Kondoliza Rajs, žena koja je imala veze i sa naftom (bila je u upravnom odboru kompanije Ševron) i sa bivšim Sovjetskim Savezom (na studijama političkih nauka specijalizovala se za Sovjetski Savez i Istočnu Evropu). Stavove Bele kuće najbolje ćemo shvatiti po tome kakav se ton upotrebljava kada se govori o ljudskim pravima, slobodi i demokratiji u Rusiji. Kada je reč o geopolitici, retorika može da bude i te kako važan pokazatelj postojećih odnosa.

Što se pak tiče Kine, uprkos diplomatskom fer pleju i ogromnoj potrebi za energijom koju Rusija može da zadovolji, može se reći da je ona po prirodi stvari neprijateljski orijentisana prema Rusiji. Za Peking Sibir predstavlja savršenu zonu za ekonomsko i demografsko širenje. Usaglašeni stavovi Putina i Hu Đintaa po pitanju rata protiv terorizma – svako ima određene ruke u obračunu sa islamskim neprijateljskim snagama, Rusi u Čečeniji, a Kinezi u pokrajini Sindiang – nisu dovoljni za sklapanje saveza. Trougao Rusija - Kina - Indija, koji je Primakov zamislio kao protivtežu američkoj hegemoniji, i dalje je samo virtualna geometrija.

Ali Putin je svakako najviše razočaran Evropom. Ruski lider, rođeni Petrograđanin, ima jasne stavove kada je reč o ruskom identitetu. „Mi smo deo zapadne evropske kulture. Nije važno u kom delu Rusije žive naši ljudi, da li na Dalekom istoku ili na jugu, mi smo u svakom slučaju Evropljani“¹⁵. Ali ne zaboravlja ni da doda: „NATO i Evropa nisu jedno te isto. Već sam rekao da je Rusija zemlja evropske kulture, ali ne i kulture NATO pakta“¹⁶. Njegova mu-

¹⁵ V.PUTIN, *Memorie d'oltrecortina*, up, str.162

18 | ¹⁶ V.PUTIN, *Memorie d'oltrecortina*, up, str.171

dra odluka da pridobije Amerikance u ratu protiv terorizma izazvana je nepostojanjem alternative „toplom zagrljaju Vašingtona“. Pa ipak, njegov strateški cilj i dalje je da jednom za svagda priveže Rusiju za Evropu ili bolje rečeno Evropu za Rusiju.

Ali od maja 2004. godine Evropska Unija se promenila. Ona se sada neposredno graniči sa Rusijom zahvaljujući prijemu novih zemalja (od ranije u NATO savezu) koje su kulturološki i geopolitički antiruski nastrojene. Njihovim prijemom stvoren je istočni evroatlantski front koji sačinjavaju bivši ruski sateliti i sovjetske republike – Estonija, Letonija, Litvanija, Poljska, Češka, Slovačka, Mađarska i Slovenija, a Uniji će se 2007. godine pridružiti i Rumunija i Bugarska (koje su već članice NATO saveza), što je Rusiju udaljilo od proruski orijentisanih zemalja poput Francuske, Nemačke i Italije.

Kriza u odnosima Evropske Unije i Rusije značajno se produbljuje. Neočekivani napad holandskog ministra inostranih poslova Bernarda Bota (iza koga stoje baltičke zemlje) vezan za poteze koje je Putin povukao prilikom tragedije u Beslanu, predstavljao je kulminaciju zaoštrenih odnosa. Projekat partnerstva Evropske Unije i Rusije trenutno je zakočen. Moskva je pokazala zube time što je za nekoliko nedelja odložila evro-ruski samit predviđen za 11. novembar 2004. godine. Rusija se plaši da je Evropska Unija nasledila od Amerikanaca taktiku spominjanja ljudskih prava svaki put kada poželi da se umeša u unutrašnje poslove Rusije. I ne samo to, čini joj se da Unijom dominira NATO, što direktno utiče na njene odnose sa Rusijom.

A kakav je, u ovakvom kontekstu, interes Italije. Da li Rim može uticati na politiku Evropske Unije prema Ruskoj Federaciji?

Italiji odgovara da Putin uspe u nameri da stabilizuje Rusiju. Uspela je da ostvari dobre energetske i diplomatske odnose sa Moskvom, a tome treba pridodati i očigledno (nadajmo se iskreno) prijateljstvo između Putina i Berluskonija. Italijanski Eni zainteresovan je za investicije u Rusiji kako bi još više ojačao svoj položaj na ruskom tržištu, pa čak pokušava da se umeša i u poslove vezane za rasparčani Jukos.

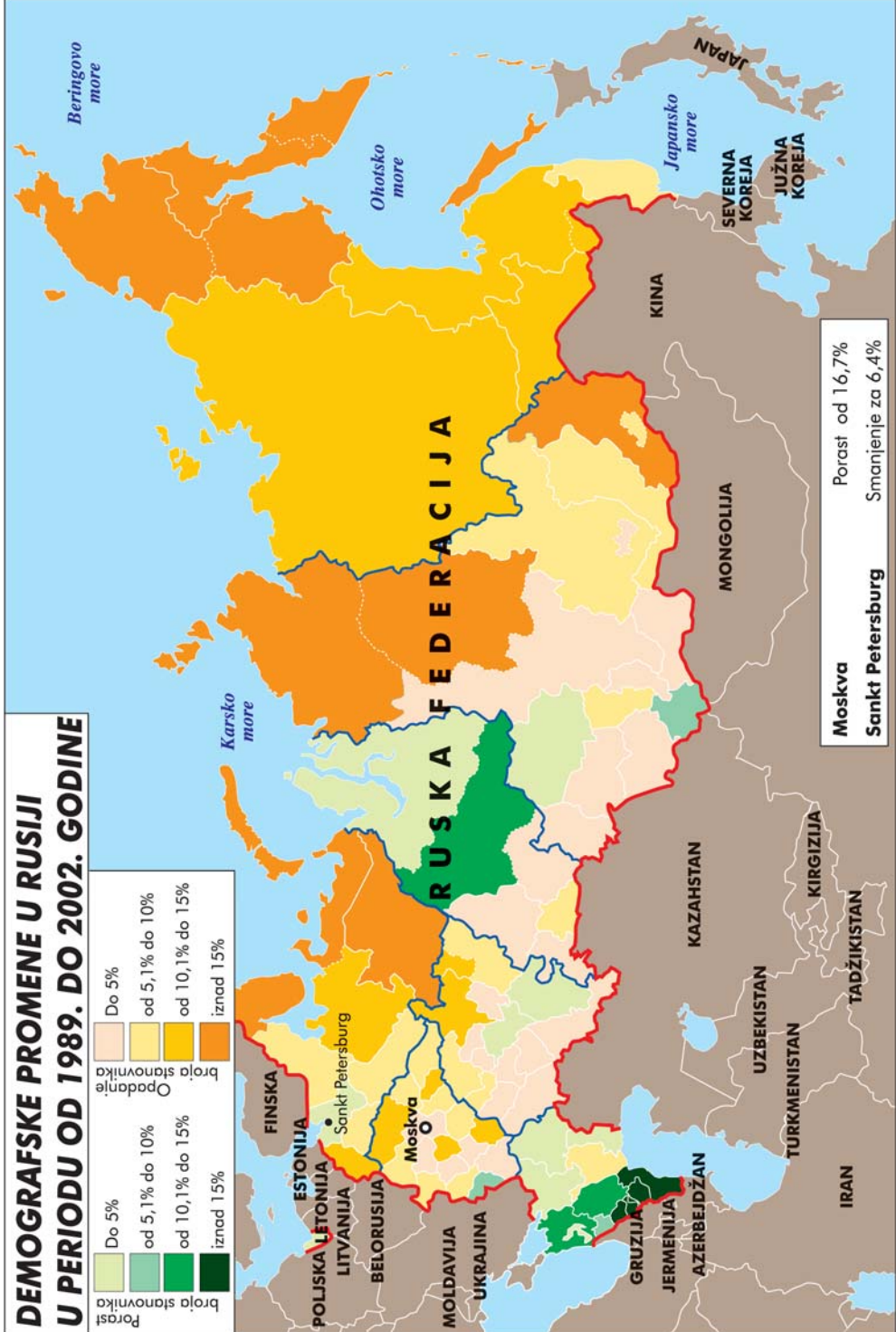
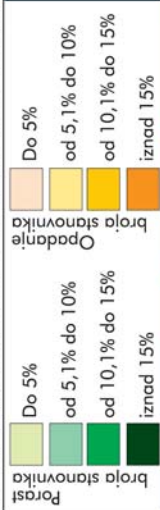
Ali nije sve vezano samo za ekonomiju. Italija i Rusija svakako su dve zemlje koje su najviše pogođene proširenjem Evropske Unije. Italija je jedina preostala velika zemlja Evropske Unije koja ima veoma dugačke granice sa zemljama koje nisu njen deo, od Severne Afrike do Balkana i Švajcarske. Zbog toga je bila pogođena ne samo nedavnim burnim zbivanjima na Balkanu već se našla i na udaru raznoraznih kriminalnih aktivnosti povezanih sa centralnom Azijom preko ruske (čečenske), ukrajinske i turske mafije. Vrlo je moguće da će ruski predsednik, u borbi za očuvanje države, iskoristiti pojedine mafije kako bi uklonio druge koje smatra opasnijim. Važno je, međutim, da Putin ne postane instrument u rukama mafije. Ako je objava rata organizovanom

kriminalu i terorizmu ozbiljna, Italija mora da je podrži i da se za nju zalaže u sedištu Unije.

U svom dramatičnom govoru od 4. septembra Putin se nije libio nostalgичnih tonova kada je govorio o kući u kojoj se rodio i za koju je špijunirao, prostranom i velikom Savezu Socijalističkih Sovjetskih Republika. A morao je i da prizna da je potcenio potencijalne opasnosti po najveću preostalu zemlju nekadašnjeg saveza, Rusku Federaciju. Zbog toga ruski predsenik želi da trupu imperije pridoda i udove. Putin namerava da u budućnosti ponovo priključi Rusiji nekoliko prijateljski orijentisanih država iz vremena SSSR-a, od Belorusije do Ukrajine, a možda uspe i u pokušaju da privuče i Kazahstan. Takva vizija buduće države dostojna je geopolitičkih doktrina koje su primenjivali ne samo ruski carevi već i generalni sekretari Komunističke partije Sovjetskog Saveza.

Ali možda je već kasno. Istina je da su energija i atomske bombe veoma važni, ali svaka imperija koja pretenduje da to zaista i bude odiše nekom posebnom atmosferom, ima neku čarobnu moć koju Amerikanci nazivaju „soft power“. SSSR je to imao – bio je to komunizam, zapadna utopija koju teorijski jeste postavio antirus Marks, ali je svoje „ostvarenje“ doživela u Rusiji. Međutim Ruska Federacija nema ništa slično. Nema čime da pridobije „srce i um“ drugih nacija. Zato, teško da će ona u budućnosti biti velika, zdrava imperija. No možda će ipak biti velika Država Rusa, pompezno obučena u ruho Trećeg Rima. A možda ni to.

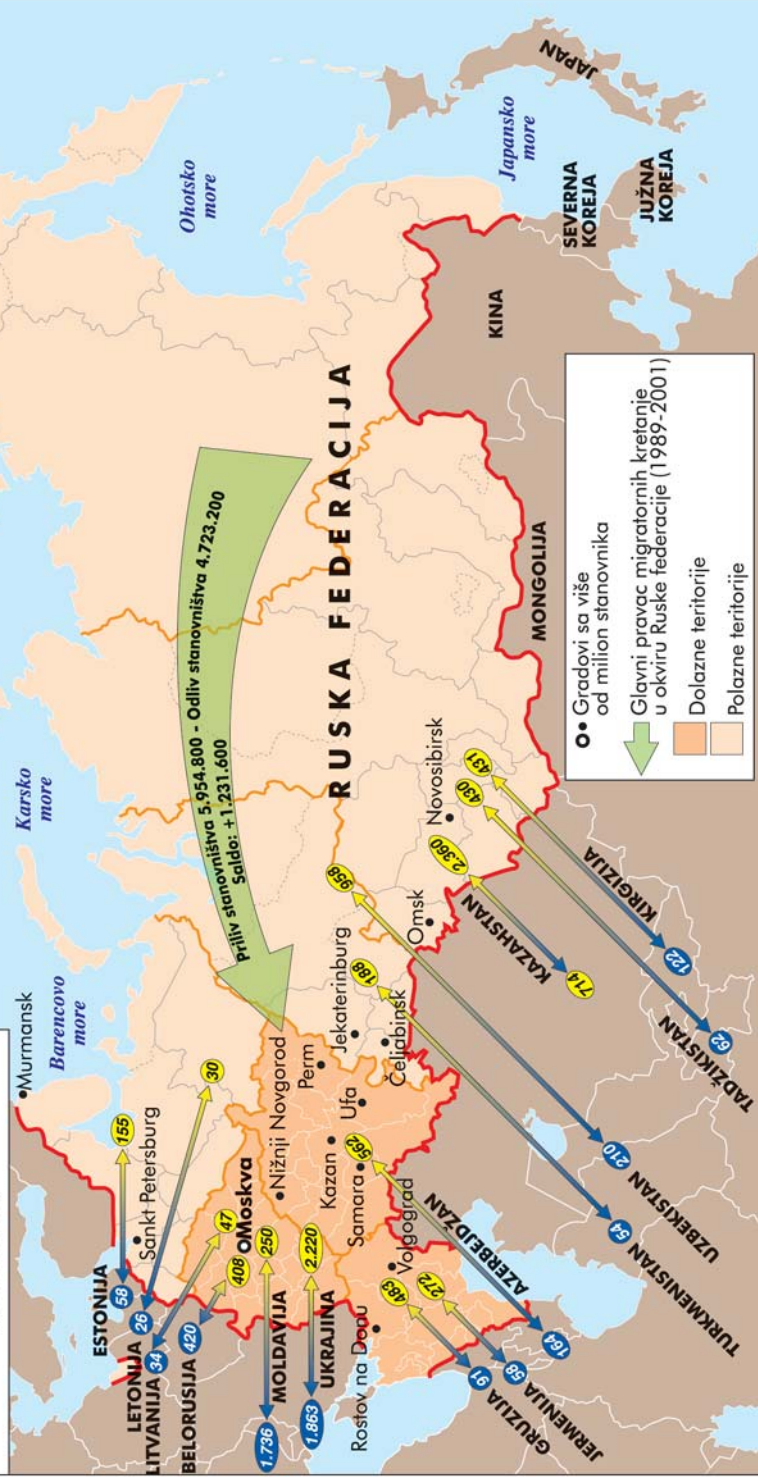
DEMOGRAFSKE PROMENE U RUSIJI U PERIODU OD 1989. DO 2002. GODINE

Moskva   Porast od 16,7%
Sankt Petersburg   Smanjenje za 6,4%

2 - MIGRATORNA KRETANJA U ZEMLJAMA BIVŠEG SOVJETSKOG SAVEZA U PERIODU OD 1989 DO 2002 GOD.

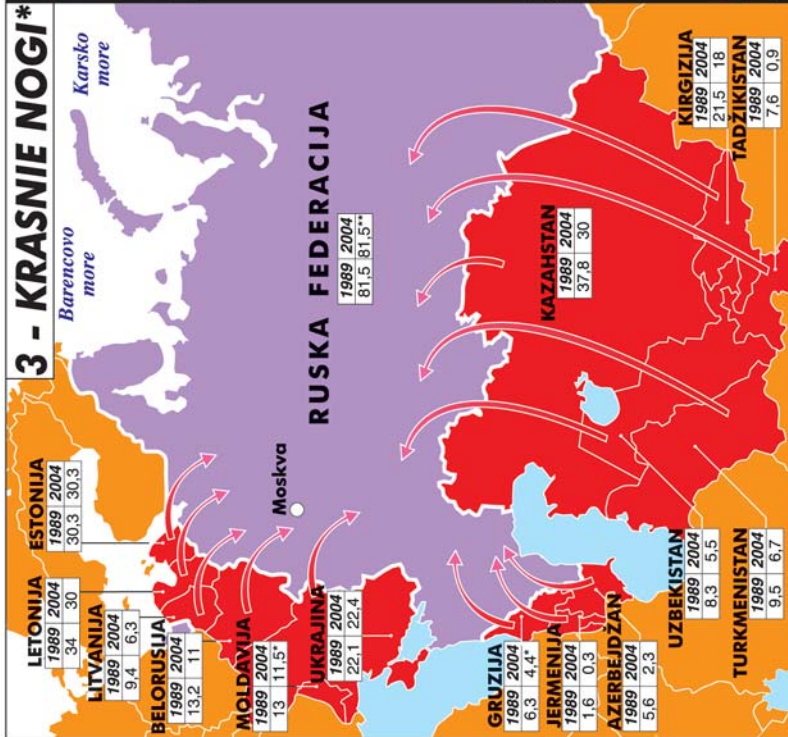
odliv (u hiljadama) priliv

Gradovi sa više od milion stanovnika
 Glavni pravac migratornih kretanje u okviru Ruske federacije (1989-2001)
 Dolazne teritorije
 Polazne teritorije

3 - KRASNIE NOGI*

* „crvena stopala“, naziv za rusku manjinu

** Podaci nepoznati

U posljednjih deset godina 8 miliona osoba doselilo se u Rusku Federaciju. 83% imigranata čine Rusi iz bivših Sovjetskih republika. Ovi doseljenici ublažili su posledice ogromnog demografskog pada koji je usledio posle nestanka SSSR-a. 1989 godine 25 miliona Rusa živelo je van granice Rusije, dok njihov broj danas iznosi oko 19 miliona. Oni čine veći deo ruske dijaspore. Samo 500.000 Rusa emigriralo je van granica bivšeg Sovjetskog Saveza. Značajan je broj doseljenika neruskog porekla koji se u Rusiju doselili sa drugih teritorija bivšeg Sovjetskog saveza (Ukrajina, Zakavkazje, Centralna Azija). Do tih kretanja došlo je iz ekonomsko-socijalnih razloga (Piero Sinatti)

4 - VELIKI SEVER

Map showing the Arctic region (Severno ledeno more) and the Strategic Line (STRATEŠKA LINIJA). Key locations include Alaska SAD, Kanada, Ruska Federacija, and Island. Major cities like Vankuver, Edmonton, Čerčil, Kvebek, Halifaks, Enkoridž, Aljaska, Sankt Petersburg, Moskva, Murmansk, Novosibirsk, and Jakutsk are marked. The map also shows the Barents Sea (Barentsovo more), Kara Sea (Karsko more), and the Atlantic Ocean (Atlantski okean). The map highlights potential energy and demographic hotspots in the Arctic region, specifically in Alaska and the Murmansk area of Russia.

